

YENİ SAĞIN TEMSİLCİSİ OLARAK HAYEK VE DEMOKRASİYE BAKIŞI

Arş.Gör.Süleyman GÜNGÖR

Süleyman Demirel Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

***GİRİŞ:* Yeni Liberalizmin Doğduğu Tarihsel Ortam**

Yeni liberalizmin etkinliğini artırdığı dönem, 1970’li yıllarda yaşanan krizle eşzamanlıdır. Bu kriz, savaş sonrası dönemde batılı kapitalist ekonomilerde uygulanan refah devletçi politikaların yol açtığı tıkanmadır. Sözü edilen 1970’li yıllardaki kriz, talep yanlı Keynesyen iktisat anlayışının açıklayamadığı stagflasyon ile ekonomik alanda kendini açığa vurmuştur. Yeni liberalizm adını alan görüşler de, bu açmazı çözümler üretmeye yönelik olarak gündeme geldiğinden dolayı, belirgin olarak ekonomik niteliktedir.

Öncelikle belirtilmesi gereken durum şudur ki, yeni liberalizm bu dönemde doğuvermiş düşünceler değildir. Örneğin bizim inceleyeceğimiz Hayek, kökü 19.yy’a uzanarak Carl Menger ve Ludwig von Mises’e dayanan Avusturya Okulu’na mensuptur. Sosyalizme, faşizme ve refah devletçi liberalizme karşı düşüncelerini bu konularda yazmaya ilk başladığı yıllarda dile getirmeye başlamıştı ve 1940’lardan beri akademik çalışmalar yapan ve hukuk felsefesi ile uğraşan herhangi bir iktisatçı iken, 1974 yılında Nobel Ödülü verilir. Bu değişimde,

Hayek'in ve diğer yeni liberallerin söylediklerine ihtiyaç duyulması temel rolü oynamıştır.

Başka bir nokta da, yeni liberalizmin farklı tutumlar sergileyen değişik okullarda temsil ediliyor olmasıdır. Yukarıdaki paragrafta anılan Avusturya Okulu dışında Milton ve Rose Friedman, George Stigler ve Gary Becker tarafından temsil edilen Chicago Okulu, James Buchanan ve Gordon Tullock'un başını çektikleri Virginia (Kamu Tercih) Okulu ve Isaaah BERLIN, Robert NOZICK, Ayn RAND tarafından temsil edilen liberteryenler yeni liberal düşünce içinde yer almaktadır. Bunların temel konularda birleşmeleri bir bütünmüş gibi sunulmalarına yol açmıştır. En temel uzlaşmaları da, savaş sonrası "mutabakatı"nın kırılması gerektiği yönünde piyasa düzenine duydukları inançta birleşmeleridir. Doğal uzantısı olarak sınırlandırılmış bir devlet önerisinde de birleşmekle birlikte, sınırın "ne kadar" olacağı noktasında ayrılıklar söz konusudur. Zaten bu sınırlanmanın ne kadarlığı, tamamen öznel tercihlere dayalı olmaktadır. Şimdiden belirtmek erken olmaz ise, yeni liberalizmin eleştiriye en açık noktalarından birisi, devletin sınırlandırılmasına nesnel ölçütler koyamamalarıdır.

Yeni liberalizmin belirgin bir özelliği de, uygulana gelen refah devleti politikalarını liberalizmin özünden sapma olarak değerlendirmesi ve kendi bakış açılarının bir öze dönüşü gerçekleştirdiğini savunmalarıdır. Bu bakışa göre, yeni liberalizm, klasik liberalizmin ta kendisidir. Biz de bu çalışmada yeni liberal düşünce ve onun önemli bir temsilcisi olan Hayek üzerinde duracağımızdan, kendilerinin düşüncesine uyarak yalnızca liberal demekle bir sakınca görmüyoruz.

Bu çalışmamızda, başta iktisat politikalarına ilişkin önerileriyle belirginleşen yeni liberal düşünceyi, sosyal ve siyasal görüşleri ve özellikle de demokrasiye bakışları noktasından Friedrich A. von HAYEK (1899-1992) örneğinde inceleyeceğiz. Yeni liberalizm ile yeni sağ arasındaki ilişkiyi de ileri aşamalarda kısaca ele alarak, siyasal pratikteki yansımalarının ürünü olduğunu ortaya koyacağız.

I. SOSYAL DÜZEN ANLAYIŞI

1. BİLGİ TEORİSİ

Hayek'in bakış açısını dayandırdığı temel önermelerden birisi, aklın ve bilginin mahiyetine ilişkin olup kendisinin "kurucu rasyonalizm" adını verdiği kartezyen rasyonalizm ile çatışmaya yöneliktir.

Bir toplumda işlerliği olan bilgi, sayısı ve niteliği itibariyle sınırsızdır. Bu sınırsızlık, hiçbir mekanda ve zihinde bu bilgilerin toplanamaması ile kendisini gösterir. Bilgi, bütün insanların arasına dağılmış ve parça parça zihinlerde bulunmaktadır. Toplumsal işleyiş hiç bir kimse veya yerde toplanamayan bu bilgilerin ilişkiye girmesiyle gerçekleşir.

Toplumsal bilginin parçalı ve dağınık olması, Hayek için toplumsal düzenin insan aklı ile sıfırdan kurulamayacağı sonucunu doğurduğundan dolayı önem taşımaktadır. Bu sonuç, aynı zamanda kurucu rasyonalizmin imkansızlığı demektir. Çünkü hiç bir akıl, toplum içinde "dolaşımdaki" bilgileri derleyerek bütününü birden düzenlemeye yeterli değildir. Bu noktada Hayek, toplumun, bir akılın amaçlı düzenlemesinin ürünü olmayıp bir yığın dağınık bilgi sahibinin kendi amaçları için giriştikleri eylemlerinin amaçlanmamış ürünü olarak beliren bir bütün olduğunu savunur. Buna "toplumun kendiliğinden düzeni" adını verir. Toplum için benimsediği "kendini doğuran düzen", klasik liberalizmin piyasa anlayışının bütün toplumsal alana aktarılmasından başka bir şey değildir.

2. KENDİLİĞİNDEN TOPLUMSAL DÜZEN

Düzen kavramıyla bir ilişkiler durumunu tanımlamakta olan Hayek, toplum düzenini açıklamaya çalışan iki görüşün varlığından söz eder: Birincisi, toplumun insan içgüdülerinin ürünü olarak doğduğunu söylemektedir. Diğeri ise, toplum düzeninin tümüyle ve her şeyiyle insan aklı tarafından yaratıldığını kabul etmektedir. Aydınlanma sonrası dönemde Hayek'in kurucu rasyonalizm dediği ikinci görüşün ağırlık

kazandığı görülür. Ancak bu görüşlerin ikisi de toplumu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bir üçüncü açıklama daha vardır ve hayek bunu savunmaktadır. Buna göre, toplum düzeni insan eylemlerinin ürünüdür ama, amaçlı ve bilinçli olarak kurulmamıştır. Bu düzen, her hangi bir aklın yaratımı olarak değil, bilgi sınırlılığı içindeki bireylerin, kendilerini değişen çevre şartlarına en iyi biçimde uydurabilme gayretlerinin sonucu olarak doğmaktadır. Hayek, buna “kendiliğinden doğan düzen” adını vermekte ve kendiliğindenliğin ilk sistematik açıklamasını 18. yy düşünürlerinden David Hume ve Adam Smith'te bulduğunu belirtmektedir.

Hayek, özellikle ikinci görüşle yürüttüğü kavgada, kendisinin toplumsal düzen anlayışını yukarıda dile getirdiğimiz bilgi teorisi ile temellendirmektedir. Kartezyen/ kurucu rasyonalizm, insan eylemlerinin pür rasyonelliği ve gerçeklerin tüm bilgisine sahip olmayı gerektirir, oysa bu imkansızdır.

Kendiliğinden doğan düzenin varolabilmesi için insanların düzenin amaçları konusunda anlaşmaları gerekmez, tersine bu düzen birbirinden farklı hatta çatışan amaçların bir arada bulunabilmelerini mümkün kılmaktadır.

Kendiliğinden doğan düzenin ayırt edici özelliği amaçları değil, kuralları ön plana çıkarmasıdır. Kuralların ve kural izleyiciliğinin vurgulanması, açık toplumun varlığını sağlamaktadır. Çünkü insanlar, kendiliğinden doğan düzen içinde işlerliği olan kuralların dille ifade edilmese bile farkındadırlar. Tıpkı dil, din veya geleneğin bilinmese de uygulanan kuralları gibi. Böyle bir düzende yönetime düşen iş, üretime yönelmek değil, ilişkiler mekanizmasını çalışır tutmaktan ibarettir.

3. ADİL DAVRANIŞ KURALLARI

Düzen, bireyler arasında ilişkilerin ve bireysel eylemlerin ürünü olduğu gibi, adalet de bireysel bir değerlendirme aracıdır. Adalet değerlendirmesi insan eyleminin taraflara sağladığı somut sonucuna ya da içeriğine değil, sürecine ilişkindir ve biçimsel olarak kurallara uygun

davranılıp davranılmadığı araştırılır (prosedürel adalet anlayışı). Burada adaletin varlığı, eylemde bulunan tarafların özgür iradeleriyle hareket edip etmediklerine bağlıdır. Uygunluğu aranacak kurallara Hayek, adil davranış kuralları adını vermektedir. Bu kuralların niteliğinden Hayek'in özgürlük ve adalet anlayışını açığa vuracaktır.

Adil davranış kuralları, soyut ve evrensel uygulanabilirliğe sahip genel kurallardır. Bu kurallar, negatif karakterli olmalıdır. Başka bir deyişle adil davranışı emredici değil, gayri adil davranışı yasaklayıcı nitelikte olmalıdır. Ayrıca bu kurallar herkes tarafından öngörülebilir olmalıdır. Bu şekilde tanımlanan adil davranış kuralları, sosyal adalet anlayışını dışlamaktadır. Çünkü her şeyin başında sosyal adalet bireyleri değil, sınıf, zümre vb. toplumsal bütünlüklerin somut olarak elde ettiklerini esas almakta ve bunların layık olduğunu düşündüğü düzeye getirmeye yönelmektedir. Bunun yegane ölçütü de birilerinin değer sistemidir. Özgür bir toplumda herkesin ne kadar hak ettiğine ilişkin bir mutabakatın oluşması olanaksızdır. Dolayısıyla yeniden dağıtımcı, kimin ne kadar alacağını belirleyen sosyal adalet gerçekleştirilemez bir şey, bir "serap"tır.

Hayek'e göre, sosyal adalet anlayışı, devlet müdahalesini ve ilk müdahale de yeni müdahale gerekçelerini doğuracak, sonunda totalitarizme varan yol açılmış olacaktır. Bu uygulamalar, hukuk kurallarının herkes için eşit olmasını gerektiren hukuk devleti ve yasa egemenliği anlayışıyla da çatışmaktadır. Vatandaşlar arasında ayrıma giden sosyal adalet, bu yönüyle adaletsizlikten başka bir şey değildir.

4. ÖZGÜRLÜK VE BİREYCİLİK ANLAYIŞI

Hayek'in adalet anlayışını ele alırken, sosyal bütünlüklere değer yüklemeye karşı olduğu belirtilmişti. Liberalizmin bireyciliğinin ontolojik temel olarak bireyi alışının bir sonucu olan bu düşünceye göre, birey her türlü toplumsal kurum ve bütünü esasını oluşturur. Kollektif bütünlüklere değer atfı belirsizliği de beraberinde taşımaktadır.

Liberalizm, temele yerleştirdiği bireye müdahaleye karşı çıkarak özgürlüğü bu noktada tanımlama yoluna gider. Dolayısıyla özgürlük anlayışları negatif karakterlidir. Hayek'e göre de, insanın bir şeye özgür olmasının düzenlenmesi, özgürlüğün olmadığını gösterir. Özgürlükler belirlenirken kullanılacak en doğru yolun yasakların düzenlenmesi olduğu ve yasaklanmayan her şeyin de özgürlük alanında kabul edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yani "bir şeye özgür olmak" değil, "bir şeyden özgür olmak" gerçek özgürlük tanımıdır. Negatif özgürlüğün esası, bireyin bir şeyi yapmaya zorlanmadan hareket edebilmesidir.

Toplum içinde bireyin özgürce davranışı da adil davranış kuralları çerçevesinde sağlıklı işleyen bir kendiliğinden düzen sağlayacaktır. Onun için negatif nitelikli düzenlemeler, özgürlüğü güvenceye alan ve gayri adil davranışları önleyen etmenlerdir. Çünkü bireyin özgürlüğü iki ayrı tehdit altındadır. Birisi diğer bireylerden gelen tehdit, diğeri zor kullanma tekeline sahip olan devletin yarattığı tehdittir. Adil davranış kurallarına dayanan hukuki düzenlemelerin birey kökenli tehdidi önlenmesi beklenirken, devlet kaynaklı tehdidin de önlenmesi gerekir. Bunun yolu, liberalizme göre, devletin etkinlik alanının kısıtlanmasıdır.

II. SİYASAL DÜŞÜNCELERİ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

1. UYGULANAN DEMOKRASİYİ DEĞERLENDİRMESİ

Özgürlüklerin güvenceye alındığı bir düzeni önermeye yönelmiş bir liberal olarak Hayek, liberalizm ve demokrasiyi birbirinden ayrı soruların cevapları olarak kabul etmektedir. Bu ikisini zıtlarıyla tanımlamasına öncelikle bakarsak, konuyu anlayışını daha açıkça gözleyebiliriz. Hayek, otoritarizm ile demokrasi, totalitarizm ile liberalizm arasında zıtlık olduğunu, demokrasinin despotizm yaratabileceğini ve totaliter demokrasinin varlığını vurgulamaktadır. Demokrasi ve liberalizm aynı şey olmamakla birlikte zorunlu olarak birbirlerini dışlamazlar. Aralarındaki temel farklılıkları Hayek iki kümede toplamaktadır:

Yasalara bakıştaki farklılık: Demokrasi yasaların nasıl yapılacağı ile ilgilidir ama, liberalizm yasaların içeriğine büyük önem vermektedir. Liberalizm, yasama işleminde çoğunluk yönetimini demokrasi ile paylaşmakla birlikte, böylece yapılan yasanın iyi yasa olarak kabul edilmesi gerekmez. Yalnızca o zaman için çoğunluğun görüşünü yansıtan bir karar olarak kabul edilmelidir.

Egemenlik kullanımı konusuna bakıştaki farklılık: Demokrasi kimin yöneteceği, bunların nasıl belirleneceği sorularıyla ilgili cevaplar hazırlarken, liberalizm egemenlik kimin elinde olursa olsun yönetimin sınırları ve nasıl yönettiğiyle ilgilenir. Liberalizm, yönetim esnasında neler yapılmayacağını belirlemeye yönelir.

Hayek için demokrasi, amaç değil bir araçtır ve sınırları hizmet etmesi istenen amaçlara göre belirlenmelidir. Demokrasi bir yaşam biçimi olmayıp farklı yaşam biçimlerinin birlikte var olmalarını sağlayan siyasal içerikli bir kavramdır. Siyasal yöneticilerin seçimine ilişkin bir yöntem olarak farklı düşünceler içinden “doğru” olanını saptamaya değil, hangisinin uygulanacağını belirlemeye yöneliktir. Demokrasi kavramının yaygınlaşması ve “iyi” bir şey olduğu için hayatın her alanına yayılması her halükarda yararlı olmayabilir. Yine de demokrasinin tercih edilmesinin çeşitli nedenleri vardır.

1. Çatışan görüşlerden hangisinin geçerli olması gerektiğini kavga etmeden belirlemeyi sağlamaktadır.
2. Bireysel özgürlüğün önemli ve etkili bir garanti oluşturur. Ancak bunun sağlanabilmesi için çoğunluğu temsilen otoriteyi kullanan grubun sınırlandırılmış yetkilerle donatılması gereklidir.
3. Demokratik süreç, halkın eğitilmesinin en iyi yoludur.

Hayek, bu üç tercih gerekçesinden birincisini, demokrasinin barışçı değişimi sağlama yeteneğini özel olarak vurgulamaktadır. Diğerlerinin gerçekleşmesi için liberalizmin demokrasiye aşılması gereklidir.

Demokrasinin liberalizmle aşılmasının gereği demokrasinin içerdiği yozlaşma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Hayek, bu eğilimi ortaya koyarken demokratik sürece ilişkin eleştirilerini de dile getirmektedir. Bu eleştirileri şöylece özetleyebiliriz. Demokraside çoğunluk egemenliği anlayışı, temsil mekanizmasının sonucunda parlamento egemenliğine dönüşmekte ve parlamento kutsal haklar atfedilmesiyle yüceltilmektedir. Bu durum, yasa kavramının anlamında karışıklıklara yol açmaktadır. Çünkü egemen parlamentonun bütün kararları yasa olarak adlandırılmaktadır. Oysa yasa, zaman içinde insan davranışlarının ürünü olarak süzülüp gelen mutabakata dayalı bir oluşumdur. Bir iradeye dayalı olan ve genellikle günlük kanı ve çıkarlarla ilişkili olan düzenlemeler, yasa adını hak etmemektedirler. Hayek'in anladığı şekliyle yasama faaliyeti, adil davranış kurallarının derlenmesinden ibaretir. Bunların yerine yeni kurallar koymak ancak toplumsal sürecin işidir. Yasama organı, en fazla uygulamada görülen aksaklıklardan dolayı bir düzeltmeye gidebilir. Kendisinde yasa yapma gücünün var olduğu kuruntusuna dayanan parlamento ile yürütme kurulunun aynılaşması da demokratik düzenlerde sık görülen bir durumdur. Böylece erkler ayrımının sözde kalması ile karşı karşıya olan demokrasilerde, oy rekabetine girişen yöneticiler popülist politikalar uygulamaya yöneleceklerdir ve zamanla kendiliğinden doğan düzeni aşamalı olarak örgütlü menfaatlerin hizmetine sokarak totaliter bir sisteme dönüştüreceklerdir. Böylece sistemin yozlaşmasıyla sonuçlanacak bir süreç başlamış olacaktır.

2. GECE BEKÇİSİ DEVLET

Devletin, meşru güç kullanma yetkisine sahip otorite odağı olarak birey özgürlüğünü tehdit eden en önemli unsur olarak görüldüğünü daha yukarıda belirtmiştik. Bu tehdidin ortadan kaldırılması, en azından azaltılması için devletin yetkilerinin sınırlanması gerekmektedir. Hayek'te ve liberal anlayışta devletin sınırlılığı, hukuk devleti veya yasa egemenliği kavramlarıyla ifade edilmektedir.

Genel olarak "hukuk, kişilerin diğer kişilere yönelik davranışını düzenleyen, bilinmeyen sayıdaki müstakbel

durumlara uygulanabilir olan ve her bir kişinin korunan alanının hudutlarını sınırlayan yasaklar ihtiva eden kurallardan mürekkep olacaktır.” Bu tanımdaki hukukun egemenliği bireyleri bireylerden gelecek saldırılardan koruyacaktır.

Ancak parlamento egemenliğinde yasa kavramsallaştırması tartışmalı bir durum almıştır. Halbuki Hayek’e göre, kurallar kendiliğinden gelişen ve pozitif hukuk alanına aktarılmasa da etkinliği olan genel ilkeler olarak biçimsel açıdan yasayla sınırlı değildir. Daha doğru deyişle, parlamento kararları çok kere yasa adını almayı hak etmezler. Bu savını açıklayabilmek için, Hayek’in yasanın taşınması gerektiğini savunduğu özellikleri belirtmek yararlı olacaktır.

1. Yasa tam anlamıyla genel olmalıdır. Hiçbir birey veya gruba özel uygulamaya yönelmemeli ve öngörmemelidir.
2. İnsanlara eşit olarak uygulanmalıdır.
3. Geçmişe yürümemelidir.
4. Bütün bireyleri ve devlet de içinde olmak üzere bütün kurumları bağlayıcı güçte olmalıdır.

Devletin yasayla bağlı kılınması dışında, bireyi onun tecavüzünden tam olarak koruyabilmek için yetki alanlarının da kısıtlanması gereklidir. Bu hem yetkilerinin sınırlanması hem de kaynaklarını nasıl sarf ettiğinin denetlenmesi yoluyla gerçekleştirilmelidir. Hayek, devlette klasik liberallerin tanıdığı üç temel işlevin (adalet, güvenlik ve ulusal savunma) dışında görevler de yüklemektedir. Örneğin alt yapı yatırımları Hayek’e göre kamu görevi olarak yürütülmesi gerekli bir nitelik arz ederken, Friedman, eğitimi bir kamu malı olarak görmektedir. Ancak vurgulanması gereken nokta, farklı liberal yazarların kamu malları listesinin de farklılaştığı gerçeğidir. Bu saptama, Hayek’in sosyal politika uygulamalarını herhangi bir kişinin bireysel değer yargılarına dayandığı için eleştirmesi hatırlanarak düşünüldüğünde, “liberal bir düzende” somut olarak hangi işleri kamunun üstleneceği konusu-

nun belirsiz ya da belirlenmesinin “bireysel değer yargılarına bağlı” olduğunu söylememizi kolaylaştırmaktadır.

3. HAYEK’İN ÖNERDİĞİ TASLAK ANAYASA

Hayek’in mevcut demokrasiyi, yasama sürecinden başlayan ve temsil mekanizması kaynaklı handikaplarından dolayı başarısız bulduğunu, kuvvetler ayrımı ilkesinin iflas ettiğini düşündüğünü belirtmiş-tik. Çünkü bu devlet, hukuka bağlı değil, hukukun kendisine bağlı olduğu bir güç merkezi durumundadır. Sonucun bu aşamaya gelmesin-de, kartezyen rasyonalizme bağlı olan Rousseau’nun genel irade kavramının etkinliğini suçlamaktadır. Başarısız, fakat tercihe değer yanları da bulunan bir yöntem olarak demokrasiye liberalizm aşısının yapılma-sı gerektiğini düşünen Hayek, sorunun temelinde yasama organının konumunu gördüğü için, can alıcı noktası yasa yapımına ilişkin bir öneri sunar. Bu öneri, Hume, Smith ve Montesquieu gibi öncülerin oluşturdukları liberal anayasa geleneğini izlemektedir.

Hayek, önerdiği anayasada cebir kullanma tekeline sahip temsili yönetim modeli öngörmekle birlikte, kuvvetler ayrılığını gerçekleştirerek yönetimin adil davranış kurallarını uygulamasını sağlamaya yönelir. Bunu için görev tanımları belirli iki ayrı meclis oluşturma yolunu kullanır. Yasama yetkisine sahip olan meclis, Hayek’in yasa tanımına uygun bir şekilde, adil davranış kurallarını saptayıp pozitif kurallar haline getirmekle uğraşacaktır. Diğer meclis ise, içinden yürütme kurulunu çıkaracağı için bir anlamda hükümet eden meclis işlevi görecektir ve devletin kaynaklarını denetleme görevi yapacaktır. Bu meclislerin oluşumu da farklılık taşıyacaktır. Hükümet eden meclis, partili bir yapı içerebilecek ve toplumdaki çıkarların bir anlamda yansımaları şeklinde kurulabilecektir. Ancak yasama meclisi, “doğru nedir” sorusuna cevap arayacağı için kesinlikle toplumun içindeki çıkar çatışmasından arındırılmış olacaktır. Bu amaçla Hayek, bilgeliğe değer veren halk temsiline dayalı bir yapı kurulmasını gerekli görmektedir. Bilgeler meclisi, parti disiplininin bağımsızlaştırılarak çıkar çatışmalarından arındırılacaktır. Halk temsili ilkesine dayalı bu meclis için mesleki temsilin olabileceğini belirtir. Hatta ayrıntıya girerek, 45 yaşını dol-

durmuş kişilerin kendi meslekleri içinden seçecekleri 15 yıl süreyle görev yapacak temsilciler, kendi nesillerinde meslek içinde “temayüz etmiş” olanlara verilen bir ödül olarak meclise gelecekler ve adaletli davranacaklardır.

Demokrasiye liberalizm aşısının gerçekleşmesi ise, devletin ekonomik etkinliklerine getirilen kısıtlamalarla yakından ilgilidir. Para arzı, devletin yetki alanından çıkarılarak piyasa mekanizmasına bırakılacaktır ve böylece devletin harcamalarını açıktan karşılama yolu kapatılacak, piyasanın gerek duyduğu kadar para zaten işleyişin içinde üretilecektir. Anayasal sınırlar konularak devletin kaynaklarını aşan harcamalar yapma imkanı ortadan kaldırılacak ve denk bütçe uygulaması anayasal bir zorunluluk haline getirilecektir. Bunun dışında iki meclisli yapı ile siyaset aktörlerin, kendilerinin yapmadıkları kurallarla sınırlanmaları yoluna gidilecektir.

Bu aşılardan sonra sistemin adı, demokrasi değil demarşi olarak değiştirilmelidir. Çünkü bu düzen, demos’un kaba güç (kratos) sahibi olmadığı, devamlı olmak üzere konulmuş yasalarla yönetmek (archein) ile sınırlı bir hükümet sistemidir.

III. YENİ SAĞ: YENİ LIBERALİZM + YENİ MUHAFAZAKARLIK

Kriz, kapitalist ekonomilerde devleti taşınamaz mali yük altına sokunca buna çözüm aranmasına başlanır. Bu çözüm, devletin küçültülmesi, özelleştirme gibi yeni liberal önerilerde aranır. Bu arayış muhafazakarların iktidarda olduğu sırada, onlar eliyle yapıldığı için yeni liberalizm, muhafazakar partilerde sığınak bulmuştur.

Geleneksel muhafazakar temalar olarak gelenek, otorite, hiyerarşi, ulusal kimlik, aile ahlakı, cinsiyet rolleri sayılırken. Yeni muhafazakar tematik olarak cinsiyet rolleri, kültürel ve milli farklılıklar üzerinde durmaya devam etmiştir. Devlete verilen

önemli büyük saygınlık dışında kültürel ulusçuluk açısından da ortaklığı devam eden geleneksel ve yeni muhafazakarlıklar arasındaki temel farklılık din karşısındaki tutumlarında yatar. Yeni muhafazakarlık, istikrarlı toplumun sosyolojik gereği olarak din ile ilişkilendirilmesi yoluna gitmemekte, dinden bağımsız modern doktrinin etkisini yansıtmaktadır.

Aile ahlakına verilen değer nedeniyle muhafazakarlar ile liberaller arasındaki gerilim sürekliliğini korumaktadır. Çünkü yeni liberalizm, kişinin cinsel tercihleri noktasında yasaklamalara karşı düşünceleri de bünyesinde barındırabilecek niteliktedir. Bu durum yeni muhafazakarlar için bile katlanılabilir düzeyin üzerinde ve aile yapısını bozucu etkileri nedeniyle önlenmesi gereken niteliktedir. Liberalizmin birey vurgusuna karşılık muhafazakarlığın devlet ve otorite vurgusu aslında uzlaşmaz unsurlar olmakla birlikte, toplumsal dinamiklerle oluşan kendiliğinden düzenin üstten düzenlenemezliği ile gelenek arasındaki anlayış yakınlığı ve her iki düşüncedeki kural ve düzen tutkusu eklenmeyi kolaylaştırmaktadır.

Bütün bunların yanı sıra 1973 yılının toplumsal ve siyasal ortamı, iki düşüncenin işbirliğini gerektirmiştir. Çünkü başlayan ekonomik bunalım toplumsal hareketlerle liberal demokratik sistemin sorgulanmasını da başlatıyor. İşçi, öğrenci, kadın ve çevreci hareketlerin yaygınlaşmasıyla belirginleşen hoşnutsuzluk ve toplumsal güvensizlik sisteme yönelik meşruiyet sorununu açığa vuruyor. Bu sorunlar, liberalizm ve muhafazakarlık içinde dönüşüm dinamiklerini harekete geçirmişlerdir.

Keynesyen talep yanlı iktisat anlayışından doğan kamu harcamalarındaki artış, üretim krizini yok edemediği, devletleri mali darboğaza soktuğu ve ekonomide beklenen olumlu gelişmeler yaşanmadığı için uygulanan politikalarda değişikliğe gidilmesi zorunlu hale gelmişti. Arz yanlı iktisat anlayışını öneren yeni liberalizm bu dönemde uygulamaya konulur. Girişimci ve yeniden dağıtımcı devlet anlayışı yerine özel sektörün desteklenmesi anlayışı baskınlık kazanır. Bu durumu eski sağ politikalardan ayırmak için yeni sağ adı kullanılır ve yukarıda

da belirtildiği gibi yeni sağ, muhafazakar siyasal partilerin yeni liberalizmi uygulamaları olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle, yeni sağı eski sağdan ayıran niteliğin ekonomide bireyciliğin ve serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi olduğu söylenebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Yeni sağ, görüldüğü gibi iç tutarlılığı olan homojen bir düşünce biçimi değil, eklektik karakterde çözümlenmeler demeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel sorun, ekonomik ve onun uzantısı/ yansıması olarak toplumsal ve siyasal boyutlarda olduğundan çözümlenmeler de öncelikle ekonomiktir. Yeni sağın ekonomik politikalarını ise, bu “koalisyon” içerisinde yeni liberalizm belirlemektedir. Hayek’te gözlediğimiz üzere liberalizmin genel toplumsal analiz ve önerileri de ekonomik işleyişin merkezine yerleştirdikleri piyasa sürecinin yaygınlığı ile belirlenmektedir.

Yeni sağ (ya da daha açık olması için yeni liberalizm diyebiliriz), batılı kapitalist ekonomilerin kendi uygulama ve dinamiklerinin doğurduğu bunalımları ve sonuç açısından kitlesel olarak yaşanan siyasal ve toplumsal meşruiyet sorununu aşmaya yönelik niteliği ile karakterize etmek yanlış olmayacaktır. Buradan hareketle yapılan işi, liberal özgürlük ve birey anlayışları yardımı ile bunalımın körüklediği kitlesel eylemlerin dozunu

azaltmaya çalışan ancak, bunalımı yok etme yeterliliğinden yoksun bir girişim şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu değerlendirmemize, yeni liberalizmin refah devletçi liberalizme yönelik sosyal adalet kavramı merkezli eleştirilerine rağmen, daha farklı düşünsel temellere dayanan sosyal devlet anlayışını yanlışlayamadığını ekleyebiliriz.

Sonuç olarak yeni liberalizm, liberalizm içi tartışmalarda klasiklere dönmeyi sağlık veren ve yaşanan sorunları “atalar”ın yolundan sapılmasına bağlayan bir akım durumundadır. Uygulandığı ülkelerde, köklü olamayarak kimi kılıf değişikliklerinden ibaret politikalara kaynaklık etmiştir. Bugün de moda olarak varlığını devam ettiren bu dü-

şünce, uluslararası siyasal ortamın tanıdığı fırsatların da katkısıyla egemenliğini sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- Norman P. BARRY, **Yeni Sağ**, Tisamat, 1989, Ankara.
- Anthony DE CRESPIGNY, “F.A. Hayek: İlerleme İçin Özgürlük”, **Çağdaş Siyaset Felsefecileri**, (Der. A. De CRESPIGNY ve K.R.MINOGUE), 2. Baskı, Remzi Kitabevi, 1994, İstanbul.
- Mustafa ERDOĞAN, “Özgürlük, Adalet, Refah”, **Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar**, (Der.A.YAYLA), Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.
- » » **Liberal Toplum, Liberal Siyaset**, Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.
- Eyüp Fethi ERGÜN, **Yeni Sağ, Yeni Yol**, Kent Mat.1988, Ankara.
- Friedrich A. von HAYEK, “Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri”, **Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar**, (Der. A.YAYLA), Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.
- » » “Liberal Bir devletin Anayasası”, aynı kitapta.
- » » **Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük (Kurallar ve Düzen)**, İş Bankası, 1994, Ankara.

- » » **Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük (Sosyal Adalet serabı)**, İş Bankası, 1995, Ankara
- Vahide PEKEL, **Liberalizmden Yeni-Liberalizme Dönüşümün Nedenleri Ve Boyutları**, Basılmamış Y.Lisans tezi, 1994, Ankara
- » » “Yeni Liberalizmin ‘Özgür’ Dünyası”, **Mürekkep, S.1, Yaz 1994.**
- Atilla YAYLA, **Liberalizm**, Turhan Kitabevi, 1992, Ankara
- » » **Liberal Bakışlar**, Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.